

18. World Bank, 1992 Governance and Development. Washington DC, p. 69.

19. Яницкий, О. Экомодернизация России: проблемы, концепции, решения, p. 95-116.

http://www.isras.ru/files/File/Istoriya_i_sovremen/2008-02/Yanitsky_Ekomodernizaciya.

CONSTANTIN NOICA DESPRE ESENȚA ȘI IMPORTANȚA FILOSOFIEI ȘI A ISTORIEI FILOSOFIEI

Svetlana Coandă

Doctor habilitat,
conferențiar universitar, USM

Constantin Noica (1909-1987) în cele mai importante lucrări ale sale, cum sunt: *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936), *Jurnal filosofic* (1944), *Pagini despre sufletul românesc* (1944), *Rostirea filosofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), *Sentimentul românesc al ființei* (1978), *Devenirea întru ființă* (1981), *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru* (1988) etc. expune o concepție bine definită despre specificul, rolul și importanța filosofiei și a istoriei filosofiei în formarea personalității umane, precum și în cultura unui popor în ansamblu.

Convingerea lui C. Noica este că filosofia reprezintă o activitate salvatoare pentru om, pentru națiune, pentru umanitate. „Cine nu filosofează este, mai mult decât oricând, o ironie a istoriei”, menționa marele nostru înaintaș. Soluția globală, în cadrul haosului contemporan, a crizei istorice, e redescoperirea filosofiei, care e capabilă să găsească unitatea transcendentalului cu transcendentul, a devenirii cu ființa, ceea ce C.Noica numește „devenire întru ființă”. În *Jurnal filosofic* C.Noica definește filosofia ca „aventura universalului când devine particular”[1]

Deși nu a elaborat un sistem filosofic definitiv, C.Noica era convins că filosofia își găsește împlinirea în sistem; „filosofia mare” va fi o construcție conceptuală sistematică, afirma el. Sistemul înseamnă cuprinderea și dominarea întregului prin concepte. Tema este începutul filosofiei, iar sistemul – împlinirea ei. Așadar, toate filosofii majore vor fi sisteme. În viziunea lui, sistemul filosofic nu dezvăluie o realitate transcendentă, nu pătrunde o ordine ascunsă preconstituită, ci constituie o reprezentare personală a creatorului său asupra

sensului ultim al întregului care este lumea. C. Noica evidențiază *Filosofia speculativă*, numită de el și *Filosofie mare*, *Filosofie autentică*, care este ontologia și are ca temă centrală *gândirea asupra ființei*, deoarece ființa este inaccesibilă gândirii comune și cunoașterii științifice, ea fiind accesibilă doar gândirii pure. Deosebite de *Filosofia speculativă* sunt *Filosofia critică* ca cercetare a condițiilor cunoașterii și a condițiilor științei și *Filosofia inductivă*, ca sinteză a celor mai generale concluzii ce decurg din cunoașterea științifică a lumii și a omului.

Luând în discuție problema raportului dintre filozofie și știință, C. Noica menționa că filosofia se deosebește de știință.

- Știința e cunoaștere. Dar reflexiunea asupra cunoașterii, adică luarea de conștiință de sine, integrarea actului cunoașterii în viața spiritului dă altceva: dă filozofie.[2]

- Știința e teoretică, obiectivă, e un univers închis. Filosofia reacționează împotriva teoreticului pur, își asumă un univers deschis.

- Știința descoperă, dezvăluie, captează, iar filosofia propune, instituie, înființează; conștiința filosofică nu captează pur și simplu ceva preexistent, ci conferă sens lucrurilor, adică le *în-ființează*: "Intelectul caută să dea cunoștințe, rațiunea dă înțelesuri". [3]

- Prin cunoaștere aflăm cum sunt lucrurile, de ce ele sunt așa și nu altfel, adică obținem cunoștințe obiective ce implică neutralitate axiologică și impersonalitate. C. Noica numește rezultatul cunoașterii științifice „etosul neutralității”. Filosofia, spre deosebire de știință, nu este impersonală și are caracter „liber-constructiv”, iar concluziile ei nu vor fi adevăruri ce-i satisfac pe toți.

- Certitudinile științei sunt incertitudinile filosofiei. Important este, însă, că din incertitudinile sale filosofia obține trei tipuri de certitudine:

1. întâlnirea cu sinele (nu cu lucru) – conștiința existenței omului;
2. întâlnirea cu îngrădirea omului – conștiința existenței îngrădite;
3. întâlnirea cu un dincolo de sine – conștiința de a depăși îngrădirea, menționa Noica în lucrarea *Devenire întru ființă*.

Filosoful este cel ce gândește de sinestătător și se ridică prin rațiunea sa la o conștiință filosofică ce reprezintă ieșirea deplină din orizontul cunoașterii în sensul de conformitate cu un obiect preexistent și preconstituit. Conștiința filosofică postulează ea însăși o ordine și dă noi înțelesuri tuturor faptelor ce constituie obiect de cunoaștere și, în acest fel, le „raționalizează”, interpretează întregul, propune interpretarea sa asupra lumii, asupra experienței umane și a culturii. Așadar, conștiințe filosofice diferite vor conferi sensuri sau înțelesuri diferite întregului, și deci, câți mari filosofi vor fi, tot atâtea sisteme filosofice autentice vor fi elaborate: „Câte genii speculative, tot atâtea sisteme filosofice”.

Totodată, C. Noica accentuează importanța continuității în dezvoltarea filosofiei. O nouă construcție ontologică merită atenție dacă și numai dacă reia, pune într-o lumină nouă și integrează într-un orizont mai cuprinzător gânduri ale unor mari minți speculative ale trecutului, menționa filosoful român. Încercând să refacă lanțul gândirii despre *ființă*, C. Noica a evidențiat 12 mari filosofi, cei mai preferați fiind Platon și Hegel, dar și Aristotel, Bacon, Descartes, Leibniz, Kant, Heidegger etc.

O condiție indispensabilă, absolut necesară pentru dezvoltarea filosofiei este, după ferma convingere a lui Noica, filosofarea în limba maternă, căci, accentua el, nu poți gândi adevărat și așa cum nu s-a mai gândit niciodată, decât așezându-te în elementul cuvintelor tale. „Nu poți gândi și nu poți face filozofie mare în limba ta, folosind cuvintele altora”, avertiza C. Noica. Lucrările lui sunt un adevărat elogiu limbii materne. C. Noica menționa că limba unei comunități umane este locul unde se dezvoltă sufletul acestei comunități. Fiecare om trăiește în cadrul unei limbi, care îl precede în timp; de aceea „numai în cuvintele limbii tale se întâmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată. Căci orice cuvânt este o uitare și în aproape oricare s-au îngropat înțelesuri de care nu mai știi”. [4] Uitarea limbii materne este identică cu uitarea de sine, atenționa Noica, deoarece „vorbirea omului este și ființa lui”. Anume din aceste considerente e necesar ca filosoful să se aplece asupra limbii, să fie un arheolog al limbii, dând la iveală cu fiecare cuvânt o altă dimensiune a lumii. Un hermeneut autentic a fost Eminescu, care a găsit „Luceafărul” în tainele limbii române; acum e necesar să apară un Eminescu al gândirii românești, scria Noica. Acestui scop el i-a consacrat mai multe lucrări, în care prin cercetări profunde demonstrează că în limba română există un șir de termeni precum *Sinele și Sinea; Rost și Rostire; Întru; Fire și Ființă; Trecere, Petrecere, Vremuire; Infinit și Infinitire* ș.a. ce exprimă idei care nu au fost exprimate în alte limbi, și în așa mod relevează virtuțile filosofice ale limbii române și elaborează o rostire filosofică românească.

În lucrările lui C. Noica se conțin un șir de reflecții și sugestii cu referire la istoria filosofiei. Astfel, C. Noica considera că pot fi deosebite cel puțin trei moduri de a scrie istoria filosofiei, trei tipuri de istorie a filosofiei. Unul ar consta în faptul că istoricul filosofiei rezumă ideile ce s-au emis, “spre a da un fel de breviar al filosofiei”. În acest caz, consideră Noica, “istoria nu e restituită în întregul ei, ci doar în momentele ce par mai semnificative”[5] Alt mod este cel în care istoricul filosofiei este preocupat “de a expune ideile ce s-au emis, de a înfățișa în chip cât mai impersonal produsele unei gândiri, pentru a lăsa astfel să se întocmească tabloul exact al trecutului.”[6] Totuși, cel mai preferat de gânditorul român este al treilea mod – când istoria filosofiei “încearcă să explice sistemele, arătând nu numai care sînt factorii de apariție ai fiecăruia și cum se inserează ele, dar și felul cum se desfășoară, înăuntrul aceluiași sistem, ideile

alcătuitoare.”[7] Un autentic istoric al filosofiei încearcă de rând cu explicarea ideilor, să reconstituie spiritul care dă acele idei. O asemenea abordare este complicată și dificilă, deoarece, pentru a reconstitui un asemenea spirit, ar însemna nu doar să acceptăm punctul de vedere al gânditorilor respectivi, dar și să încercăm a retrăi ce au retrăit ei, reieșind din interesele lor, din cunoștințele lor dar și din deficiențele ce iau caracterizat. Însă doar o astfel de istorie a filosofiei este autentică – constructivă și dinamică: “ea filosofează împreună cu gânditorii, redeschide problemele soluționate, visează... nu se sfârșește cu necesitate, și ar putea fi reluată oricând.” [8] Filosofarea e un proces continuu, deoarece “nu poți ști când se sfârșește o viață în spirit”. De aceea, atenționa Noica, este “cea mai bună înțelegere a ta ca istoric aceea de a nu sfârși nici tu cu o gândire, ci de a o lăsa deschisă pentru tot ce mai poate să se ivească în ea.” [9] Procesul de dezvoltare a istoriei filosofiei este, în viziunea lui Noica nu o depășire ci o permanentă precizare: “Rareori o filosofie se depășește; de cele mai multe ori ea “se precizează”. Își scoate, din anumite fonduri necesare, înțelesuri noi, datorită cărora ea să poată ieși veșnic deasupra, la orice încercări ar fi supusă. Cum însă încercările sînt din ce în ce mai multe, și înțelesurile ei vor fi din ce în ce mai numeroase, iar a se preciza devine un efort de complicație.”[10] Filosofia nu soluționează, dar neîncetat propune soluții. Filosofia nu este altceva decât “forma particulară pe care o ia spiritul”, iar spiritul rămâne mereu activ, productiv, fără constrângeri. Anume din această cauză, consideră Noica, în istoria filosofiei trebuie de operat cu “concepte deschise”care îi permit istoricului filosofiei nu doar să rezume, să descrie sau să expună, ci și să explice, ridicându-se “la dispoziția de a înțelege istoria spiritului ca posibilitate de a determina forme, iar nu ca un cuprins de forme determinate” Doar în acest mod sistemele de filosofie vor apărea “așa cum năzuiesc ele:ca expresii ale istoriei, valabile dincolo de istorie”. [11]

Aceste principii și rigori C. Noica le aplică la cercetarea concepțiilor filosofice ale lui R.Descartes, G.Leibniz, I.Kant etc. C.Noica îi apreciază pe R. Descartes și G.Leibniz ca pe niște contemporani de-ai noștri; ei ar fi profund interesați de civilizația contemporană, și-ar fi dorit să trăiască „în lumea de astăzi”, deoarece ei au avut același ideal – fericirea omenească. „Căci puține lucruri le erau, poate, mai scumpe amândurora decât îmbunătățirea sorții omenești și tehnica prin care avea să se înfăptuiască o astfel de îmbunătățire”, menționa C.Noica.[12]

Metafizica era considerată de Descartes și Leibniz ca „cea mai înaltă dintre științele omenești”, accentua C.Noica. Metafizica, căreia acești doi filosofi iau închinat „răgazurile cele mai bune ale vieții lor” îi atrăgea, în viziunea lui Noica, pe de o parte, „prin metodele ei care, la Leibniz ca și la Descartes, trebuiau să fie nu numai metode de demonstrație, ci și de invenție a unor serii noi de cunoștințe folositoare”, iar pe de altă parte „prin idealul ei, care rămânea cel al unui bine

universal omenesc izvorând din cunoașterea adevărată a lumii”[13] „Ei au vrut lumea de azi; ei au pregătit-o, chiar dacă visul lor se întinde mult peste zarea noastră. Tot ce era invenție științifică și inovație tehnică îi interesa”, menționa Noica, accentuând unitatea dintre interesele teoretice și interesele practice ale acestor gânditori – trăsături importante și pentru contemporaneitate.

F.Bacon, R.Descartes, G.Leibniz, I.Kant sunt considerați de C.Noica „părinți ai filosofiei noastre”, adică ai filosofiei contemporane, deoarece ei „indicau metode pentru dezvoltarea științelor” și chiar „interveneau ei înșiși cât se poate de direct în mersul lor.” Pe Kant îl venera îndeosebi pentru credința impresionantă în puterea rațiunii, ceea ce constituie adevărata valoare a sistemului lui Kant, fie că se referă la știință, etică, artă sau religie. Trăsătura definitorie a acestor filosofi este enciclopedismul și universalismul: ”Enciclopedismul înseamnă cuprindere; universalismul...- fundamentare”, scria filosoful român.[14]

C. Noica, de asemenea, analizează și apreciază rolul contradicțiilor (aparente sau reale) într-un sistem filosofic, menționând că cele mai interesante și folositoare capitole din istoria filosofiei sunt cele polemice, deoarece contradicțiile, polemica contribuie la precizarea și determinarea pozițiilor și orientărilor filosofice. „Pentru istoria filosofiei, teza hegliană e cât se poate de adevărată: contradicțiile sunt condițiile progresului”, menționa filosoful român. [15]

Cele menționate ne demonstrează cunoașterea profundă a istoriei filosofiei de către C.Noica, aprecierea rolului formativ și metodologic al filosofiei, coraportului creativ al filosofiei cu știința și importanța lor în determinarea unei personalități axate pe încrederea în forța spiritului uman.

Referințe bibliografice

1. C.Noica, Jurnal filosofic, București, 1990, p.103.
2. Ibidem, p.105.
3. C.Noica. Devenire întru ființă, București, 1981, p.170,178, 188.
4. C.Noica. Cuvânt împreună despre rostirea românească, București, 1987, p.7.
5. C.Noica, Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant, București, 1995, p.8.
6. Ibidem.
7. Ibidem.
8. Ibidem, p.9.
9. Ibidem, p.11.
10. Ibidem.
11. Ibidem, p.12,14.
12. Ibidem, p.,63.

13. Ibidem, p.64.
14. Ibidem, p.70.
15. Ibidem, p.144.

PRINCIPIILE POLEMICII COGNITIVE

*Vasile Guțu, doctor, conferențiar
Guzun Ivan, student, drept, IRIM
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova*

*Oamenii se tem unii de alții.
Se tem că nu se cunosc.
Dar nu se cunosc că nu comunică.*

Comunicarea este o noțiune amplă. Deosebim comunicare non-verbală, paraverbală și comunicare verbală. Fiecare din aceste tipuri de comunicări se divizează în subtipuri. Obiectul analizei ce urmează va fi comunicarea verbală în variantele ei concrete: demonstrația, argumentația și polemica, accentul principal punându-se pe polemică.

Polemica este un tip de comunicare verbală, ce decurge sub formă de duel intelectual, când fiecare dintre participanți își întemeiază și argumentează poziția sa proprie odată cu critica și combaterea afirmațiilor oponentului [1, 11].

Sînt cunoscute trei forme de raționament care există în afara sferei necesarului. Acestea sunt: raționamentele dialectice, eristice și paralogice. Raționamentul care ține cu adevărat de domeniul verosimilului este raționamentul dialectic. Orice teză care este pusă în joc în procesul unei polemici poate să se încadreze în una dintre următoarele situații: „sau este o propoziție adevărată (adevărul ei nu depinde de context), sau este o propoziție întotdeauna falsă (falsitatea ei nu depinde de context), sau este o propoziție uneori adevărată, alteori falsă (are o valoare de adevăr contextuală)” [2,18-19]. De aici o polemică „nu se poate purta nici în legătură cu o propoziție întotdeauna adevărată (fiindcă în mod normal ea nu este respinsă de interlocutor), nici cu o propoziție întotdeauna falsă (fiindcă în mod normal, ea nu este susținută de interlocutor), ci numai în legătură cu o propoziție care poate să fie uneori falsă, alteori adevărată” [3,19]. Rămîn în discuție numai acele teze care sunt probabile, adică pot fi întemeiate fie ca adevărate, fie ca false. Numai și numai în legătură cu ele se poate înfripa o polemică. Însă ca o polemică să fie eficientă este necesar să se respecte anumite principii. A fi un polemist de maximă eficiență este un ideal pentru care merită să depunem permanent eforturi intelectuale.